

EN UHELDIG BYFOGED I SKÆLSKØR (1765).

Af

Niels Stenfeldt.

Tonen i Skælskør var ikke saa fredelig og idyllisk, som man gerne vil forestille sig, naar man taler om de „gode, gamle Dage“; her blev skumlet og sladret, saa den ene maatte trække den anden for Retten og føre den ene Halvdel af Byens Indbyggere som Vidner mod den anden, — her var i 1801 kun 507 Sjæle, saa Byen var ikke just folkerig i den gamle Tid, vi her beskæftiger os med. —

I 1765 stævnedes Rettens Haandhæver, Hr. Christen Holm, Byfoged og Postmester i Skælskør, en gammel Militær, Løjtnant Stramboe, for onde Ord og Breve, han havde „brugt“ om den mægtige Mand; han havde bl. a. kaldt ham „en Skælm“, hvad dengang betød noget saa slemt som „Skurk“, „Bandit“ i vore Dage. Løjtnanten støttede sig paa, at Hr. Holm, der skulde afsløre og dømme Misdædere blandt sine Medborgere, selv var en foragtelig Person, som ikke alene havde forladt sin pæne, pletfri Kone, men ogsaa forført sin Tjenestepige, Sidsel Hansdatter, der havde været i Forhør hos Provsten, Hr. Friis, og hans Kapellan og dér udlagt sin Husbond som Fader til det Barn, hun havde født. — Da der endnu var Tvivl om, hvorvidt Pigen havde talt sandt, dømte Retten den forargede Løjtnant til at betale 20 Rigsdaler i Bøde. Denne Dom sendte Byfogeden til Generalkrigskollegiet i København, for at det skulde fratage den gamle Militærperson hans Pension, og da Løjtnant Stamboe fik en truende Skrivelse derfra, gik han til Provsten og fik af denne Byfogedens Fjende en Attest, der skulde rense ham ved at sværte hans Modpart. Da nu to af Retten udmeldte Mænd indfandt sig hos Løjtnanten for at faa Bøden, de 20 Rdl., udbetalt, skrev han en Pro-

test og vedlagde Provstens Attest. Det skulde han ikke have gjort, for den gjorde alle Parter stor Skade; den var ogsaa skrap og lød saaledes:

„Lectori salutem! (Hilsen til Læseren) Hr. Lieutenant Stramboe haver ved skriftlig Begiering andmodet mig om min attest og Skudsmaal om det slette og forargelige Væsen imellem Hr. Byfoged Holm og Ægtefællen, som maatte syufnes (synes) ufornoden, da det er Meenigheden disværre bekiendt, disværre! Har Schielschiør ikke tilforn været berømmelig, da bliver den det nu af Byfogedens Tragedie! han som en Dommer og Embedsmand skulle dømme andre og veed ikke at dømme sig selv. Huustruen haver her ikke separeret sig fra Manden, men Manden fra Huustruen og i hendes fraværelse bortflyttet med hendes beste gods, som alle er vittelig. Jeg skulle ikke troe, hand agter at indføre den Jødiske praxis og give Huustruen Skilsmissebrev, men hand heller som een Christelig Dommer og øvrigheds Mand maatte vide løvens Pagina 523.

Hun har ikke givet nogen forargelse i Meenigheden, men Byfogeden, og det ved større Forargelse ved at han som een Øvrigheds Mand uden Aarsag, Lov og Dom separerer sig fra Huustruen; nu kand Borgerne sige: naar vi ikke længer kand lide vore Huustruer — de er bleven gamle — kand vi forlade dem, saa' gjør Schielschiørs Byfoged; der er ikke Hoer eller Desertio (Bortløben) paa hendes Side, ikke heller paa hands Side impotentia, hvorpaa ieg troer, hand lader ikke Verden være uden Prøver (Provsten sigter til det Barn, Sidsel Hansdatter havde født).

Hun har ikke forødt hands gods, men hand hendes, da hun sadt i Velsignet Tilstand (var velhavende), da de træde (traadte) ind i Ægteskab, og nu haver hand sat hende i Armoed, ja, til sist pandtsat hendes Gaard og Eyendom; og disværre nu udraabes, om det er sandt, som snakken i Byen Roullerer, hun som drikkældig, Ødsel og slet huusholder; dette slette Renomie har hun aldrig haft før, men har passeret for een brav, Fornuftig og huus-Raadig Koene; Og Manden som een Dommere og Øvrigheds Mand Mis-brugger Lovens Ord imod sit eget Ribben („Rivbeen“); og hvor kand een Koene siges ødsel, hvor Manden ikke skaffer ind til huusholdningen, lader sin Jord og Ager ligge u-dyrket, altsaa kand Korn og Kierne ikke voxte af sig selv paa

Loffet, i Huuset eller i Gaarden; og dog skal Koenen skaffe Mad til 5 à 6 Munde daglig.

Hun har een goed Samvittighed i sin Elendighed og drøvelse; men hand ikke, om hand ellers har nogen; dog, den vil vogne saavelsom Judas Samvittighed, og den vil andklage og dømme ham; Sathan spøgte til Juul, da hand gav ham Needring (For- nedrings-)-Lænker (?), og i Fasten vil Judas og Pilatus distingvere sig ved Evig skamfuld Navn (?)

Jeg siunes (synes), den goede Koene nu i een vis Maade maa være glad, at hun ikke i sin alderdom skal prygles, Slaaes og ilde medhandles, om det er sandt, som hun har klaget for mig. Manden, veed ieg, er en Jyde, saa muelig hand har behandlet sin Koene og revset hende med Stav og vaand efter den Jydske Lov, men hver som nu synder efter Jydske Lov, skal straffes efter den Danske Lov pagina 884,7 følgende. Gud omvende hannem:

Schielschiør d. 16. Martij 1765.

P. Friis (Provst)“.

„P. S. (Paaskrift) Samme Schielschiør Byfoged, Christen Holm, som er bekiendt for sin slette og forargelige omgang med sin hustrue, er den 20de Martij 1765 af sin tieniste Pige, Sidsel Christensdatter, udlagt for barne Fader i Schielschiør Kirke, og samme Dag har ermeldte Byfoged for Geistligheden i Schielschiør Skriftlig Declareret, at hand vilde gjøre sit Juramentum purgatorium (sin Renselses-Ed) for samme qvindes bekiendelse, men gjør hand det, er hand vist bunden i Sathans strikker og vil vist styrtes i Timmelig og Evig Fordervelse.

Denne min Attest meddeeles Hr. Lieutenant Stramboe at fremlægge for det høykongelig General Krigs Directorio, at ald Verden kand see, at det prædicatum (den Betegnelse), som af Hr. Stramboe er tillagt Byfogeden, aldeles ikke er ugrundet. Schielschiør d. 22de Martij 1765. P. Friis“. —

Dette blev nu til en ny Retssag, hvori Byfogeden spurgte Provsten, om Attesten virkelig var skrevet af ham, og om den var korrekt gengivet. Sit Forfatterskab vilde Provsten ikke fragaa; kun var han ked af, at den var fremkommen her; han havde jo ikke givet Løjtnanten den til Rettergangsbrug, men til Benyttelse i Krigskollegiet, hvor det gjaldt for ham at kæmpe for Pensionens Bevarelse. Men da den var saa kraftig i sine Udtryk,

var her jø et udmærket Grundlag for Byfogeden til at ramme denne nye Modstander, og han ramte haardt. Provsten, der flere Gange i sine Breve til Bispen havde klaget over den Svaghed, der fulgte med hans høje Alder (han var 74 Aar), blev saa syg over denne Proces, hvorom Bispen ikke fik et Ord at vide, at han tog sin Død derover; han døde, før Dommen faldt, den 28. Juli 1765. Sagen trak længe ud, Snese af Tingbogens Sider med deres næsten ulæselige Skrift er fulde af Vidnesbyrd for og imod og Tingstudsnaak. Dommen, som faldt d. 21. Okt., gik den døde Provst imod, men den indeholdt dog ogsaa et Hib til Byfogeden, der havde behandlet den gamle Provst for groft. Kendelsen lyder som følger:

„Provsten, salig Magister Friises Stervboe (Dødsbo) og Arving bør paa nogen maade oprette Hr. Byefoged Holm den hannem ved dette Skrift paaførte Tort, Blame og Lande-Rye, hvilket nu ikke, saaledes som skee burde, formedelst Mandens Død kand lade sig gjøre af ham selv. Men i den Stød tilkiendes samme Stervboe og Arving udi Reparation og omkostning at betale til Herr Byefoged Christen Holm 50 Rdl. og Skriftet in totum (helt og holdent) at være Mortificeret.

Saa bør og Velbaarne Herr Lieutnant Stramboe ved en skriftlig Declaration erkiende at have forseeet sig og for sin Ubetænk-somhed og den Ondskab, hand har ladet see imod Herr Bye-foged Holm, at betale i Mulct til Schielschiør Byes Fattige 2 Rdl. og i Omkostninger til Herr Herredsfoget (skal vel være Byfoged) Holm 10 Rdl. alt at efterkomme 15 Dage efter denne Doms Lovlig forkyndelse under Adfærd efter Loven“.

„Efterskrift: I det øvrige er med mueligste yderlighed til Moderation for Sal. Provst Friises Arving, anseet paa Sal. Provstens høye Alderdom, og da Herr Byefoged Holm temmelig hart har Skierpet sin Pen i Hands Indlæg og Irettesættelser, saa bør samme ikke viidere, end herved allerede Dømt er, komme Sal. Provst Friis i hands Grav til Præjudice (Skade), og for Skrive-maaden bør Herr Byefoged Holm betale til Schielschiør Byes Fat-tige 4 Rdl. — C. Toxverdt“. (Sættedommeren).

Ved Siden af disse Processer løb stadig — Uge efter Uge, Maaned efter Maaned — den egentlige Sag om Faderskabet til det Barn, som Sidsel Christensdatter havde født. Hun havde først,

lige efter at Barnet var kommen til Verden, paastaaet, at dets Fader var Lars Larsens Søn paa Stignæs, „for Barnet var ham ligt nok“. Og nogle Vidner støttede Byfogeden ved at paastaa, at de tre Mænd, Præsten Hr. Thillerup i Magleby, Hr. Herredsfoged Engholm og Forvalter Bredahl, havde dannet et Komplot, som havde „anmodet Sidsel om at udlægge Hr. Christen Holm“ som den ene skyldige; de skulde endog have budt hende 30 Rdl. derfor. Hun havde ogsaa den 20' Marts, da hun stod aabenbare Skrifte i Skælskør Kirke, højt og lydeligt erklæret, at Byfogeden var Fader til hendes Barn. Ja, det havde hun, svarede de byfogedvenlige Vidner, men hvorledes var det gaaet til? Jo, hun havde flere Gange været indbudt til baade Provsten og Kapellanen, og der var endogsaa budt hende Mad og Drikke, saa der havde hun jo faaet at vide, hvad hun skulde sige. — Flere Gange havde Hr. Holm sagt, at han med Glæde vilde sværge sig fri, men han havde ikke gjort det, skønt Sættedommeren adskillige Gange foreslog ham det. Men nu var han bleven fornærmet og stiv: man skulde tro ham paa hans Ord, som burde gælde mere end, hvad hans onde Hustru og „det Qvindfolk, Sidsel Christensdatter, sagde“.

Saa endelig faldt der den 3' Jan. 1766 Dom i denne Sag:

— „Thi kiendes for Rætt: At, naar Hr. Byfoget Holm her inden Retten drister sig til efter foregaaende Lovlig omgang at aflægge denne Ed: Jeg, Christen Holm, sværger til Gud, at ieg ikke har haft nogen Legemlig og Kiødelig omgiængelse med Qvindfolket, Sidsel Christensdatter, hvorved eller hvoraf Hendes til Verden føde u-ægte Barn, til hvilket Hun mig sistleden 20de Martij for Barne-Fader Offentlig har udlagt, mueligen kand være Auvlet, men veed mig med Gud og min Samvittighed aldeles frie og u-Skyldig i denne Sag at være. Saa Sandt hielpe mig Gud og Hands Hellige Ord, — Saa bør Meerbemelte Herr Byfoget Holm for Actors Paastand og viidere Tiltale i denne Sag aldeles frie at være, og alt, hvis (hvad) samme Sag angaaende, er Passeret, ikke geraade Ham til last paa Rygte, Navn eller Embede i nogen Maade. Men skulle Hand enten ikke vilde eller ikke kunde aflægge denne Eed, saaledes som ovenfor skrevet staaer, bør hand ifølge Lovens pagina 945 artl. 24 og den allernaadigste udgangne Forordning af 6te Decbr. 1743 dens 22de Artl. at betale sine dobbelte Leyermaals-Bøder med 24 Rdl. og

desforuden ligeleedes (da hidindtil ikke haver været muelig til en vis Sum at fastsætte formedelst de endnu her i Byen u-afgjorte Publique (offentlige) Ting og Reigninger, og den herefter udfordrende rigtighed, for hvilket Hr. Holms Midler og Effecter ligge under høykongelig Seqvestration (Beslaglæggelse) een Tiende deel af sin Formue at erlægge, alt under Lovens Tvang og Retens videre befordring. Dets til Bekræftelse under min Haand.

Datum Schielschiør den 13de Janvarij Ao 1766

A. Hansen.“

Hr. Christen Holms Hustru klagede sin Nød for Kongen — naturligvis ikke for den 16-aarige Christian den Syvende, men for Kancelliet. Man indhentede Oplysninger og skrev til Amtmanden, „Os Elskelig, Høyædle og Velbyrdige Friderich de Løvenørn, Vores Conferents- Etatz Raad, saa og Amtmand over Antvorskov og Corsøer Amter“:

„Christian den Syvende, af Guds Naade etc. Vor synderlig bevaagenhed tilforn! Af en fra Birgitte Holm af Torpe indkommen Memorial er Os allerunderdanigst bleven foredraget, at hendes Mand, Christen Holm, Herredsskriver i Øster og Vester Flakkeberg Herreder, i Vort Land Siælland, nu boende i Flakkeberg Bye, har for halvandet aar siden udi hendes fraværelse bortflyttet det beste af deres Boehave og gods og oprettet Dug og Disk i et andet Huus og saaledes skilt sig fra Bord og Sæng uden der-til given mindste anledning paa Hendes Siide, og uden at Han imidlertid har givet hende noget til fornøden ophold, men Han har endog ved offentlig Auction villet sælge Gaarden og det lidet Boeskab, han ved udflyttelsen efterlod sig, ligesom han og, imedens de vare samlede, ved et uordentligt og uanstændig liv og levnet skal have forødet et anseeligt Boe tilligemed reene Capitaler og Penge, som Hun i Egteskabet tilbragte Ham; Thi give Vi dig hermed tilkiende, at Vi efter slige omstændigheder og fornevnte Birgitte Holms derhos allerunderdanigst giorte ansøgning og begjæring allernaadigst have bevilget, at Hun maa leve adskilt fra Hendes Mand, indtil Gemytterne igien kunde foreenes, og at Hun til frie disposition maa beholde Eiendoms-Gaarden og de, nu i brug havende Meubler, saa og at bemelte Hendes Mand, Herredsskriver Christen Holm skal aarlig, saa længe Hun lever af Embedets visse Indkomster give Hende 50 Rdl“.

(den 12' Septbr. Ao 1766).

Da Hr. Christen Holm i Foraaret 1765 mærkede det almindelige Fjendskab, der havde dannet sig mod ham, og forudsaa, at hans Kæresteri med Tjenestepigen vilde drage ham i Ulykke, greb han selv Initiativet og bebudede, at han vilde nedlægge sine to Embeder. Denne sin Beslutning offentliggjorde han i Landstings-Skødeprotokol og i Aviserne — der var kun et Par Stykker dengang — og tilbød som de gamle Dommere i det gamle Testamente at yde alle dem fuld Erstatning og Oprejsning, som han sig uafvidende kunde have forurettet; dette Forsøg paa at vaske sig selv ren ser saaledes ud:

„Under 21de Martij 1765 har ieg, et redelig og Veltænkende Menneske, der af en slet Kone er bleven sadt bag Lyset og det mit (midt) i min Lykke og Velstand, funden det allerraadeligst at qvittere en deel af det publique (offentlige), betragtende det paa en hver Christen best anstændig Axiomata (Grundsætninger): Du bør lære, hvad Du er Gud, Kongen og din Næste skyldig, og i den andledning uden Tvang, med Respect og Ære søgt at være i Stand til med Hæder at kunde frasige sig 2de kongelige Embeder, Byefoget og Postmester Embedet i Schielschiør, og for imod denne Verdens urimelige Behandling mig at bevebne lod ieg denne publication i de Danske Aviser expedere:

„Byfoged og Postmester i Schielschiør, Herretz Skriver i Flakkebjerg Herred samt Kongelig beskikked Ober og Under Rets Procurator Christen Holm i Schielschiør vil underdanigst, alerydmygst, ærbødigst og tjenst skyldigst anmode Alle og Enhver, Høye og lave, som i henseende til forbemelte hans allernaadigst anfortroede Embeder og Deres Forretninger i een eller anden lovlig og bevislig Maade maatte have noget at prætere, paa-staae og erindre eller og i privat Tilfælde noget paa lige maade hos ham at observere, de da naadigst, gunstigst og behageligst sligt inden Næstkommende Medio Junii ville paa-staae, fordre og anmælde, da for alt, hvad lovfølgeligt er og i nogen navnlig maade kand rimeligt eragtes, skal vorde gjort vedbørlig underretning, Reede og Rigtighed efter de indløbende Omstændigheder.
Schielschiør d. 21de Martij 1765. C. Holm“.

Han maatte nu nøjes med det ganske lille Embede som Herredsskriver i Flakkebjerg og bosatte sig der. Det synes, som det trods al hans Redebondhed ikke var lykkedes ham helt at af-

En uheldig Byfoged i Skælskør.

115

vikle alle sine Sager, for han havde endnu i 1768 ikke faaet Generalkvittering fra den nye Byfoged. Han offentliggjorde da følgende (endda ved den offentlige Udraaber med Trommen):

„Da ieg med Fliid, Verden til Trods, har øved mig udi at tiene min allernaadigste Monarch, saa har Moma (o: Momus, Spottens Guds) selv ikke funden den minste Stræg, hvor mig noget kand bebreides, ja, min Eftermand ikke i 3 Aar har funden den Nøgel, hvormed han stedse har søgt at oplukke mit ærlige og redelige Hierte, Consequenter (o: følgelig) inted paa mig at sige; Og ikke des mindre har min Eftermand bestandig nægted mig den Qvittering, min allernaadigste Monarch har forundt mig før min bestandige og troe Tieneste; altsaa, siden ieg er misundt (ikke undet) Ævne til ved lovlig Ret at afstraffe en saa søvning Undersaat som min Eftermand, Declarerer ieg herved for denne Ober-Rætt (Sjællandsfar Landsting), at ieg intet haver ringeste Andeel eller viidere tager Lod i Schillschiør Byes Sager, det være sig reisende sig enten fra publique (offentlige) eller private affaire, saa som ieg stedse har tient baade som Forvalter og Byefoged saaledes, at det altiid har været mit Ønske, at min velsignede Konge og forrige Herskab maatte have været alviidende. Per bonam [?] Consequenter (følgelig) meldes dette alt ikke for Byefogeden, Sogne Præsten, Ober Formynderen, Kirke-Værgerne og Fattiges Forstander i Schielschiør, men til Trommeslageren er betalt 10 Sk. (Skilling) for at giøre det offentlig bekiendt paa Gaden, siden ieg ikke paa anden Maade kand naae Rigtighed, da ieg vil forbiegaae 4 à 600 Rdl., som ieg har udlagt for det Velsignede Borgerskab i Schielschiør.

Flakkebjerg d. 24 Octobr. 1768.

C. Holm^o.

I Flakkebjerg By døde forhenværende Byfoged og Postmester Hr. Christen Holm i Aaret 1781.